

Az ökoturizmus megvalósítási esélyei a Duna-Dráva Nemzeti Park és tágabb környezetében

Dr. Hajnal Klára
Egyetemi adjunktus
Pécsi Tudományegyetem Földrajzi Intézete

1. Bevezető:

A turizmus az utóbbi évtizedek világgazdaságának egyik sikerágazata.

“Látványos” felfutása a fejlett nyugati országok általános gazdasági növekedésének a következménye. Ez a folyamat megteremtette a turizmus feltételrendszerét, és egyúttal kitermelte az utazás növekvő igényét is. Paradox módon még a nyugati társadalmak fejlődésének negatív következményei is hozzájárultak a turizmus növekedéséhez, mivel az egyre zsúfoltabb városok és az egyre gyorsuló életforma erőteljesebben kényszerít “menekülésre” az ott élőket.

A turizmus mint gazdasági ágazat rendkívül dinamikusan fejlődik, mivel aránylag alacsony befektetéssel, kicsi kockázattal, rövid idő alatt jelentős nyereséget produkál. Ez utóbbi évtizedek biztonságos életformája lehetővé tette a jóléti államok polgárai számára a szabad jövődelmek és a szabad idő turizmus célú felhasználást.

A turizmus szolgáltatásai igénybe veszik a gazdaság valamennyi ágazatának termékeit és szolgáltatásait, a mezőgazdasági termeléstől kezdve az informatikáig, és visszahatással van azok fejlődésére. Az ágazat multiplikátor hatása tehát igen jelentős. Ez a hatás azonban nemcsak a gazdaságra érvényes, hanem a társadalomra, a kultúrára is, emiatt a turizmus tevékenysége különösen nagy jelentőségű.

A turizmus multiplikátor hatása következtében a területfejlesztési programok egyik jelentős eleme.

A területfejlesztési programok kidolgozásakor azonban nagyon gondosan kell eljárni, hisz a turizmus területfejlesztő hatása rendkívül ellentmondásos.

A turizmus fejlesztése igen nagy óvatosságot, átfogó, rendszer-szemléletű és mindenre kiterjedő tudást igényel, hisz a társadalmi-gazdasági és környezeti rendszerekre egyaránt kifejti hatását és ennek iránya nem mindig kedvező.

A turizmus szakirodalmában az utóbbi években egyre nagyobb hangsúlyt kap a fenntartható fejlődés elmélete és ezzel párhuzamosan a fenntartható turizmus. Ezt az érdeklődést azonban nemcsak a fenntartható fejlődés elmélete váltotta ki, hanem a turizmus ágazaton belüli tapasztalatok. Elsősorban környezeti problémák (területi túlhasználat, természetrombolás) jelezték azt aényt, hogy a tömezturizmus hagyományos gyakorlata közép- és hosszú távon nem eredményes stratégia, azaz nem tartható fenn huzamosabb ideig, mivel feléli azokat a természeti erőforrásokat, amelyek létrehozták azt.

A szakma és a fogyasztók figyelme egyre nagyobb arányban fordul a környezeti problémák és azok gazdasági-társadalmi összefüggései felé.

Az ökoturizmus iránti megnövekedett érdeklődést a természetvédelem, a környezetvédelem, valamint a turizmus igényei váltják ki.

Ehhez az igényhez egyre jelentősebb arányban járul hozzá a nyugati társadalmak értékrendjének változása. Az ökológiai tudatosság igen gyakran együtt jár a spirituális tudatossággal (tulajdonképpen szétválaszthatatlan), és az így gondolkodó emberek számára a természet jóval több, mint a pihenés és esztétikai élvezet helyszíne.

A tanulmány ezen alapelvek figyelembevételével elemzi a Duna-Dráva Nemzeti Park és tágabb környezetének ökoturizmusát, annak esélyeit, várható következményeit.

A tanulmány kiemelt figyelmet fordít azokra a téves értelmezésekre, amelyek a tisztázására, amelyek az ökoturizmus körül vannak.

Az ökoturizmus fogalmának tisztázása elég bonyolult kérdés, amire a modern társadalmak problémarendszerén keresztül lehet csak világos képet kapni.

2. A turizmus vitás elméleti kérdései:

A turizmus elméletének és gyakorlatának legkomolyabb problémája a fejlődés fogalmának félreértése. Ez a probléma azonban nemcsak a turizmus elméletében és gyakorlatában létezik, hanem a társadalmi-gazdasági aktivitás minden területén jelen van. Ezen kívül ez a probléma latens probléma, azaz általában nem ismert az a tény, hogy modern társadalmak a fejlődés fogalmát félreértik, és helytelen fejlődési modellt és gyakorlatot valósítanak meg.

A fejlődés fogalmának helytelen értelmezése és gyakorlati megvalósítása eredményezi azt a komplex (környezeti – gazdasági - társadalmi) globális krízist, amely olyan súlyos, hogy lassan már az emberiség létét veszélyezteti. (A legújabb demográfiai előrejelzések 2250-2350 körül az emberi faj kipusztulását jelentik: Biraben J.N , Bourgeois-Pichat J.)

2.1 A globális krízis elemzése:

A globális krízis kialakulásának a folyamata aránylag lassan, az ipari forradalommal kezdődött és a XX.század második felében gyorsult fel.

Az ipari forradalom a fosszilis energiahordozók átalakításával alapvető változást hozott a termelési rendszerek technológiájának jellegében. Olyan módszereket és eszközöket alakított ki, amelyek nem illeszkednek, azaz nem kompatibilisek a természeti rendszerekhez és az emberi természethez. A modern technológia szinte mindenben ellentétes a bioszférus renddel és evolúciós folyamatokkal (ezért igen gyakran agresszív technológiának nevezik).

Ennek következtében e rendszerek egyensúlyi állapota elmozdul dinamikus egyensúlyi állapotából, és olyan egyensúlytalanságok, problémák alakultak ki, amelyek veszélyeztetik a bioszféra és a társadalom stabilitását, az emberiség számára kedvező éghajlatot, a mezőgazdaság alapját jelentő talajokat és élelmiszertermelést. Az egyre gyorsabban növekvő termeléssel és fogyasztással feléljük a természeti erőforrásokat és elszennyezzük azokat, fajokat irtunk ki, beleavatkozunk az evolúció menetébe, kockáztatjuk egészségünket és termékenységünket. (a nyugati társadalmak népességfogyásának részben a biológiai terméketlenség az oka, a vegyileg szennyezett környezet miatt)

A bioszféra stabilitásának megőrzése az emberiség legfontosabb feladata, hisz a bioszféra az emberiség létfenntartó rendszere, életünk minden feltétele és a gazdaság minden eleme innen származik. A bioszféra természetes állapotához alkalmazkodva alakultak ki a termelési –társadalmi rendszerek - pl. agrárrendszerek - , ha a természetben jelentős változások történnek, beláthatatlan hatással lehetnek a termelésre. Pl. klímaváltozás, sivatagosodás,

árvizek, stb.

Növekvő egyensúlytalanság jellemzi a világgazdaságot, a társadalmakat, illetve a hatalom megoszlását mind helyi, mind regionális és globális szinten egyaránt. Ez a jelenség a növekvő társadalmi gondok, a munkanélküliség, hajléktalanság, korrupció, feketegazdaság és bűnözés, kábítószeres és prostitúció, stb. formájában nyilvánul meg és a világ minden részén növekvő méreteket mutat. A társadalmi-gazdasági feszültségek etnikai-vallási fegyveres konfliktusokba torkollnak, és a világbékét fenyegetik.

A globális krízis kialakulása a jelenlegi gazdasági növekedésre épített fejlődési modell következménye. A folyamatos gazdasági növekedés ellentmond a természeti törvényeknek, ugyanis egy véges rendszerben – mint a Föld – nem lehet folyamatos növekedést megvalósítani.

A modern társadalmak “működési” modellje tehát a növekedés, amelyet paradigmaticus értékévé emelt. A növekedés általános kifejezője a GNP, amely egyébként úgy is leírható, mint az “erőforrásokat (természetet) hulladékká változtatás sebességének mutatója” (D.C.Korten)

A bolygónk véges rendszer, kiterjedése, erőforrásai behatároltak. Ha a jelenlegi 6 milliárd földlakó igényeit európai szinten szeretnénk biztosítani, ahhoz három Földbolygóra lenne szükség. A világnépesség alig 20 százaléknyi, nagyrészt fehér embere birtokolja az erőforrások 80 százalékát, és nagy mértékű fogyasztással terheli meg a környezetét, a létfenntartó élő rendszereket. További gond, hogy a nyugati értékrend követendő példaként áll a harmadik világbeli országok előtt, amelyek több milliárdos népességükkel akarják ezt a fogyasztási szintet elérni. (Kína gazdasági növekedése egyre jobban aggasztja a józanul gondolkodó közgazdászokat)

A jelenlegi termelésnek és fogyasztásnak, azaz az erőforrások felélésének és a bioszféra szennyeződésének olyan magas a mértéke, ami kockáztatja a következő generációk civilizált életfeltételeit, sőt, már napjainkban is komoly gondokat okoz.

Mindezen problémák miatt egy olyan fejlődési modellt kell kialakítanunk és megvalósítanunk, amely hosszú távon képes mindenkinek emberhez méltó, biztonságos életfeltételeket és tartalmas életet biztosítani a Földön.

2.2 A fenntartható fejlődés

Az új fejlődési modell, paradigma a fenntartható fejlődés (sustainable development).

Ez a paradigma 1972-ben került először leírásra, a Római Klub megbízásából készült *The Limits to Growth* c. számítógépes világmodell eredményeképpen. A modell készítői először mondták ki, hogy a gazdasági növekedésnek fizikai határai vannak, a “népesség és a fizikai tőke nem nőhet örökké egy véges planétán.”

1987-ben a Brundtland jelentés fogalmazta meg a fenntartható fejlődés lényegét, majd az 1992-es Rio-i Föld Csúcs tette ismertté a fogalmat.

A Környezet és Fejlődés Világkonferencia fő dokumentuma, az Agenda XXI. (Feladatok a XXI. századra) részletesen foglalkozik a társadalmi-gazdasági rendszerek szükséges átalakításaival. Ennek ellenére a konferencia alig hozott változást. Nyilvánvaló, hogy évek, évtizedek alatt nem lehet átalakítani a világgazdaságot, társadalmi-és politikai intézményeket, emberek értékrendjét, de azt is tudnunk kell, hogy a világ közel sem tette meg azokat a

lépéseket, amelyeket megtehetett volna. A legtöbb Föld-lakóhoz nem jutott el Rio üzenete, még a nyugati világban sem. S akikhez eljutott, azok is nagyrészt változatlanul élik életüket. Még elenyésző a világnépesség azon része, akik felismerve ezeket a jelenségeket tudatosan változtatnak értékrendjükön és életformájukon.

Ennek ellenére rohamosan terjed az ökológiai és spirituális tudatosság. Legismertebb dokumentumai az "Emberek Földje Kiáltvány" (Rio de Janeiro, 1992) és a "Planetáris Tudat Kiáltványa" (Budapest Klub 1996)

A fenntartható fejlődés fogalmának megértéséhez meg kell értenünk a fejlődés valódi értelmét, különben ugyanabba a zsákutcába jutunk, ahol most vagyunk, azaz a fenntarthatatlant akarjuk fenntartani.

A fejlődés fogalma általános jelentésben egy teljesebb, bonyolultabb rend, összetettebb minőségi állapot felé való változás. A fejlődési folyamat jellemzőinek feltárásában élenjáró biológia tudományok (evolúció, embertan, pszichológia) sehol sem keverik össze a fejlődést a növekedéssel, ellentétben a modern közgazdaságtan és a politika művelőivel.

A fejlődést a növekedéstől alapvetően az különbözteti meg, hogy a fejlődési folyamatba szabályozó mechanizmusok épülnek be, amely következtében dinamikus egyensúlyi állapot jön létre. A jelenlegi gazdaságra mindez nem jellemző, és ezért egyre nagyobb egyensúlytalanságok jellemzik.

Tehát olyan fejlődési pályát kell megvalósítanunk, amely a szabályozó mechanizmusok révén képes dinamikus egyensúlyt, állandó állapotú gazdaságot és dinamikusan fejlődő, de stabil társadalmakat kialakítani.

A civilizáció nyugati típusú története a késő középkorban az ipari forradalom és a kopernikuszi-newtoni tudományos és világnézeti forradalom elindításával olyan gazdaság alapjait fektette le, ahol a gazdasági tevékenység és a gazdagság, a fogyasztás mértéke vált az emberi élet minőségének meghatározó alapjává. A piaci viszonyok modellje kiterjedt a társadalomra és az emberi kapcsolatokra. A "befektetés-haszon" elve behálózta az élet minden részét, és elnyomja annak valódi értékét és értelmét. Jellemző erre A.Maslow: az emberi igények hierarchiája idézési, felhasználási módja: az emberi szükségletek korrekt modellje általában megcsonkítva kerül idézésre vagy alkalmazásra, - éppen a piac igényei szerint. A fizikai igényeken túl az önmegvalósítás, a kognitív és esztétikai igények, valamint különösen a transzcendencia mint igény, illetve ezek kielégítésének feltételei általában nem szerepelnek az idézések, felhasználások során. (Igaz ugyan, hogy ezek feltételrendszerét nem a piacnak kell biztosítani, ugyanakkor a piac jelenleg úgy működik, hogy a feltételrendszer romlását idézi elő fokozódó környezetpusztulással, növekvő zajjal, tömegekkel, gyorsuló életformával. De az is nagyon fontos tény, hogy ezeket az értékeket semmisnek tekinti, mivel nem "áru", nem értékesíthető. Természetes, hogy a fizikai igények kielégítése nélkül nem valósulhatnak meg a szellemi-lelki igények, azonban igen súlyos következményei vannak és lesznek annak, hogy a civilizáció nyugati típusú története nem fordít komoly figyelmet ennek a szférának.)

Ez a kérdés csak látszatra esik távol a fejlődéstől és az ökoturizmustól.

A fejlődés fogalmának helytelen értelmezése tehát a gazdasági növekedés és a piacok működésének modelljét, azaz a költség-haszon és nyereség fogalmát és gyakorlatát helyezte az emberi tevékenység legfőbb programjává. Ez a fejlődési modell a természetet a "szabad javak" korlátlanul kizsákmányolható erőforrás - bázisként használja, és korlátlanul terhelhető

hulladéklerakónak tekinti. Ez a modell addig működőképes, ameddig növekszik. A folyamatos növekedés zavarait átmenetinek tekintette és tekinti ma is a közgazdaságtan és a politika, ennek ellenére mindenképpen bizonyított, hogy a Földön, mint véges rendszerben nem lehet folyamatos, korlátlan növekedést megvalósítani. A bizonyítékok ellenére a gazdasági gyakorlat nem alkalmazkodik ehhez a tényhez, és sokan tagadják ennek az összefüggésnek a létezését.

A másik probléma az, hogy a személyes és közösségi felelősség egyre korlátozottabban jelenik meg a világban, illetve csak konkrét, rövid távú gazdasági érdekek mentén. Így a következő generációk életfeltételeiért alig nyilvánul meg felelősségteljes magatartás. A civilizáció nyugati típusú története olyan fejlődési pályát alakított ki, amely feléli az erőforráskészleteket, és a következő generációk számára sokkal rosszabb esélyeket hagy örökül.

Ezekkel az összefüggésekkel a Római Klub, és az ENSZ világmodelljei és jelentései foglalkoztak részletesen. A számítógépes és verbális modellek eredményei és következtetései egyöntetűen új fejlődési modell kialakítását követelik meg, mint a biztonságos emberi élet és a civilizáció fennmaradásának feltétele. Ennek ellenére a világgazdaság, valamint az azzal szoros összefüggésben dolgozó politika változatlanul növekedés-alapelvű fejlődést tűz ki célul és valósít meg.

2.3. Mi a fejlődés?

A fogalom használata egyre több és több félreértést okoz, egészen addig, hogy csak növekedést értünk alatta, vagy hogy egyáltalán nincs olyan folyamat, ami "fejlődés" lenne, csak időbeli haladás.

A mai gazdasági – társadalmi - politikai szóhasználat fejlődés fogalma az élet kényelmének növekedését, tehát a jövödelmek, a fogyasztás, a fizikai kényelem, a javak, az információ mennyiségének növekedését, a hozzáférhetőségének növekedését, és a sebesség növekedését érti.

A másik megközelítés szerint nincs fejlődés, csak változás, amely célja nem ismeretes.

Ennek a konfliktusnak a feloldására az evolúció folyamata adhat választ.

Ugyanis a fejlődés fogalmának tisztázásakor feltétlenül a biológiai rendszerek fejlődését kell alapul venni, mivel az emberi élet és az emberi társadalom a biológiai létfenntartó rendszerbe ágyazottan él. A létfenntartó rendszer folyamataihoz, szerveződési és működési modelljéhez kell igazítani az emberi rendszerek fejlődési folyamatait, szerveződési és működési modelljét. (Ez egyúttal a fenntarthatóság alapelve is)

Az emberiség, mint a bolygó alrendszere nem valósíthat meg más fejlődési pályát, önálló modellt, mint amilyen a létfenntartó rendszer. Egy alrendszer csak kompatibilisen tud működni a rendszeren belül. A társadalmi-gazdasági fejlődés másik jellemzője, hogy az evolúciós folyamattal hasonló mintázatot követ.

A természet és társadalomtudományok legújabb eredményei közé tartozik annak felismerése, hogy az ember társadalmi-gazdasági tevékenységére ugyanazok a törvények vonatkoznak, amelyek a természetre, természeti rendszerekre vonatkoznak.

Jelenleg az emberiség az evolúciós trenddel ellentétes fejlődési pályán halad.

Az evolúció, amennyiben fejlődési folyamatnak értelmezzük, a következő jellemzőkkel rendelkezik: alapvetően minőségi változásokat magába foglaló folyamat, amelynek iránya a fokozódó differenciálódás, és egyre összetettebb, bonyolultabb struktúrák felé tart. A

bioszféra önszabályozó, önfenntartó nyílt rendszer, energiáját a kozmikus energiamező és a Nap biztosítja. Az újabb elméletek szerint a kozmikus evolúció az anyag tudatosodása irányába mutat. Olyan önteremtő folyamatról van szó, amely egyre több kvantumfizikus és csillagász szerint "tudatos világegyetem és evolúció". Ennek az elméletnek az a lényege, hogy a Föld és az élet evolúciója nem csupán "véletlenek" kombinációjaként és az alkalmazkodás-kiválasztódás szelekciójával jött létre, hanem egy "mintázat" alapján. Egyre több szakember állítja, hogy csupán véletlenek eredményeképpen ilyen rövid idő alatt nem jöhetett létre az életnek olyan sokszínűsége, amely ma a Földet jellemzi. Nyilvánvaló tehát, hogy az emberiség fejlődése nincs szinkronban ezzel a fejlődési folyamattal. Ez a végső magyarázata a globális krízis valamennyi elemének, a környezeti-gazdasági és társadalmi problémáknak.

Ebből a rövid elemzésből következik,

ha a nyugati típusú gazdaság nem kompatibilis a bioszferikus rendszerekkel, akkor az abban kibontakozó turizmus elmélete és gyakorlata sincs harmóniában a bioszferikus folyamatokkal, törvényekkel.

2.4. Turizmus és fenntarthatóság

A turizmus csúcs-ágazat olyan értelemben, hogy minden más gazdasági ágazat és szolgáltatás termékeit fogyasztja. A turista tehát csúcs-fogyasztó. Ez abban a megközelítésben is érvényes, hogy turista élet pár hetes időtartama alatt az átlagosnál többet fogyaszt. A turista lét magasabb fogyasztást, nagyobb környezeti megterhelést igényel. A turista attól turista, hogy utazik. Az utazás, a közlekedés környezeti terhelése nagy, természetesen függ attól, hogy milyen eszközt vesz igénybe. Nagyobb a távolság, mint a napi munkavégzés során, igen gyakoriak a közép- és nagytávolságú repülőutak, amelynek környezeti terhelés a legnagyobb a közlekedési ágazatok közül. A turista általában drágább és több szolgáltatást vesz igénybe, mint a hétköznapiak során, és kényelme miatt több egyszer használatos, általában műanyag csomagolású termékeket használ, ezenkívül ajándékokat vásárol, stb.. A turista ezért nagyobb megterhelést jelent a bioszférában, mint az átlagos ember mindennapi tevékenysége.

Ugyanakkor a turizmus csúcs-ágazat helyzete miatt erősen függ a társadalmi-gazdasági és környezeti változásoktól. Bármelyik szféra változása komoly hatással van az ágazatra.

A politikai-társadalmi stabilitás felborulása, pl. polgárháború, diktatúra, stb minimálisra csökkentheti a turizmust. A gazdasági problémák - pl. a növekvő munkanélküliség - veszélyeztetik a rendelkezésre álló szabad jövedelmek nagyságát, illetve meglétét, és ezzel hatnak a turizmusra. A gazdasági változások hatással vannak a szabadidő mértékére is, ami szintén jelentős tényező. (napjaink csökkenő tendenciája már kimutatható hatással van az európai turizmusra)

A környezeti problémák hatása is közismert, az elpusztult erdők, szennyezett vizek és levegő nem vonzó elemek a turizmus számára.

E problémák arra a felismerésre vezettek, hogy a tömegturizmus jelenlegi gyakorlata során a turizmus feléli azokat a természeti erőforrásokat, attrakciókat, amelyek kiváltják és fenntartják az adott térség turizmusát.

Ezek az összefüggések arra kényszerítik a turizmus ágazatot, hogy példamutató felelősséggel dolgozza ki és valósítsa meg a fenntartható fejlődéssel összhangban levő turizmust.

Napjaink hazai és nemzetközi irodalmában többféle megközelítést ismerünk a fenntartható fejlődésről és a fenntartható turizmusról. Ennek a tanulmánynak nem feladata ezek elemzése, azonban néhány fontos dolgot meg kell említeni.

Megjegyzések:

- a fenntarthatóságot általában úgy akarják megvalósítani, hogy érintetlenül hagyják a jelenlegi társadalmi-gazdasági rendszereket, és csupán szigorúbb környezeti politikát folytatnak.
- A fenntartható turizmusra ugyanez a megközelítés érvényes – természetesen nagy általánosságban. Ugyanakkor általában elsiklik a figyelem arról a tényről, hogy fenntartható turizmus, tömegturizmus a jelenlegi formában, méreteiben nem létezhet. A tömegturizmus olyan terhelést jelent a bioszféra számára, amely fokozatosan feléli annak eltartóképességét, megújulóképességét. A turizmus jelenlegi gyakorlata nem tartható fenn, azt jelentősen át kell alakítani.

3.1. Mi az öko-?

“Nem mind öko-, ami öko-, ami zöld”

Lassan szlogené válik a természet-és környezetvédelem világában, jelezve, hogy sok zöldnek mondott termékre és szolgáltatásra nem érvényes az “öko-“ jelző. A probléma léte alapvetően két összetevőre bomlik:

- az ismeretek hiánya miatt neveznek öko-nak olyan termékeket, szolgáltatásokat, amelyek nem azok.
- a piaci viszonyok motiválják a gyártókat arra, hogy a piaci előnyök megszerzése miatt öko-nak tüntessék fel termékeiket, mivel azok egyre szélesebb körben keresettek.
- Így olyan termékek és szolgáltatások is öko-cimkével kerülnek értékesítésre, amelyek nem azok. Divat irányzatként is megjelent, - gyakran a sznobizmus részeként, hiszen az öko-termékek általában drágábbak, mint a hagyományos termékeké.

3.2. Az öko- fogalmi problémái

Közismert, hogy napjainkra az öko-kifejezések sora folyamatosan bővül, öko-tudat, öko-etika, öko-filozófia, öko-gazdaság, öko-feminizmus, öko-terrorizmus, öko-fundamentalizmus, stb...
Illetve humán-ökológia, politikai-ökológia, kultúr-ökológia, település-ökológia, táj-ökológia, stb.

Nem elemzem e fogalmak tartalmát itt, egyébként is lehetetlenség lenne, hiszen ahány művelője, iskolája, annyi definíciója van. Épp ez az egyik probléma, hogy az öko- kifejezést akkor is használják, mikor az nem fedí az tartalmat, amelyre a modern tudomány használja. Igaz ugyan, hogy a görög oikologia kifejezés haza-, háztartás-tan eredeti jelentése távol van már a bioszférától, de el kell fogadni a modern tudomány fogalmi rendszerét. Az

ökológia jelentése a bioszféra élő és élettelen elemeinek kölcsönhatásával foglalkozó tudomány. Lehet tehát politikai ökológiáról beszélni, és településökológiáról, de akkor az élő és élettelen környezet kapcsolatrendszeréről úgy legyen szó, amelyet a bioszférikus törvények határoznak meg, és a bioszférikus folyamatokhoz, szerveződési, működési modellhez való alkalmazkodás, kompatibilitás legyen a viszonyítási alap. Ugyanis a társadalmi-gazdasági tér kapcsolatrendszere is kölcsönhatások bonyolult területe, azonban ezek a kölcsönhatások nem azonos modell alapján jelennek meg, mint ahogy a bioszférikus kapcsolatok és kölcsönhatások léteznek.

Tehát, ha valamit öko-nak nevezünk, akkor annak kompatibilisnek kell lenni az élő rendszerek fejlődési, szerveződési és működési rendjéhez.

A kompatibilitás elvéről volt már szó, azonban itt is ki kell emelni, hogy jelenlegi tudásunk szerint a társadalmi, gazdasági rendszerekre ugyanazok a törvények érvényesek, mint a természeti rendszerekre.

Kisebb jelentőségű az a probléma, hogy az öko-termékeket szolgáltatásokat nem minden esetben helyezük el a teljes rendszerben, és így szűkebb megközelítésben öko-, tágabb elemzés során pedig nem az. Pl. harmadik világban előállított öko-termék távoli kontinens piacán már nehezen minősül annak: A szállítás rendkívül magas környezeti terheléssel együttjáró szolgáltatás, a másik pedig az az általában igen nagy különbség, ami az adott öko-termék termelőinek bére és az értékesítési ára között van. A kizsákmányolásnak minősülő ilyen nemzetközi kereskedelem termékei szintén nem illeszkednek a rendszerhez, hiszen annak feszültségét és nem egyensúlyra törekvését idézik elő. Így tehát az öko-termék idegen piacon már nem öko.

Az öko-címke egyik legrosszabb példáját épp az ökoturizmus szolgálja: a golf-turizmus.

Egy golfpálya kialakítása azzal kezdődik, hogy nagyrészt megsemmisítik az eredeti növényzetet, bulldózerekkel megfelelő lejtésszögű mesterséges terepet alakítanak ki, amelyet speciális fűvel vetnek be. Ez ugyan zöld, de botanikai sivatagnak minősíthető a természetes diverzitással szemben. Ezt a terepet folyamatos fűnyírással, öntözéssel, műtrágyázással, szelektív gyomirtók használatával lehet kialakítani és fenntartani. Mindez igen magas energia- és műtrágya-felhasználást, azaz környezeti terhelést jelent.

A golf-turizmus másik oldala a golfozók fogyasztási szintje. Ez a sport nem olcsó szolgáltatás, általában igen magas szintű fogyasztással látja vendégül a résztvevőket, akik ezzel szintén jelentős környezeti terhelést okoznak. A golfozók általában nem gyalog, vagy tömegközlekedési eszközzel közelítik meg a pályákat, ami szintén növeli a környezeti terhelést. Ennek ellenére a turizmus legtöbb irodalma az ökoturizmus kategóriájába sorolja a golfot, hasonlóan minden természetes környezetben eltöltött tevékenységhez.

Az ökoturizmusnak számos definíciója ismert, ennek ellenére indokolt lenne minden szempontból elfogadható definíció megalkotása.

-Az ökoturizmus fogalmát gyakran helytelenül használjuk. A turizmus elmélete és gyakorlata általában ide sorol minden olyan turizmus ágazatot, amely a természeti környezetben valósul meg, még akkor is, ha a tevékenység környezeti terhelése igen magas. Pl. golf-turizmus, szafarai-turizmus stb. Az ökoturizmus fogalmi problémája abból is fakad, hogy nem rendszerben szemléljük a szolgáltatást. A szafari-turizmus abszolút öko-nak tűnik, azonban igen gyakori az olyan szafari, ahol a háttárszolgáltatás luxus szintje olyan magas környezeti terhelést okoz, hogy emiatt kérdőjeles a teljes szolgáltatás minősítése. Emellett még ott van az a probléma is, hogy az ökoturizmus egzotikus területeire a turisták csak hosszú repülőút során juthatnak el. A légi közlekedés környezeti terhelése egy főre vetítve a legmagasabb a közlekedési ágazatok között. A légkör szennyezettsége

a repülések korlátozását kívánna meg. Ennek ellenére az utóbbi években a repülőjegyek árának csökkenése figyelhető meg, ami támogatja a nagy távolságú, de a környezetet nagy mértékben szennyező közlekedést.

3.3. Mi az öko-tevékenység, öko-szolgáltatás kritériuma?

Minden olyan tevékenység és szolgáltatás öko-nak tekinthető, amely az ökológiai alapelvekre épülő termelő- és szolgáltató tevékenység során kerül a piacra. Az ökológiai alapelvek mellett indokolt hivatkozni olyan társadalmi szempontokra is, amelyek a társadalom stabilitásához, a méltányos és igazságos jövődelemelosztáshoz járulnak hozzá. Ezek az elvek a fenntartható fejlődés alapelvei is egyúttal.

3.4. Az ökológiai alapelvek:

Ökológiai alapelvek alatt a bioszféra működésének és szerveződésének a törvényeit értjük, ezeket mint alapelveket kell a társadalmi-gazdasági folyamatoknál érvényesíteni. Ezek a törvények mind a bioszféra egészére, mind az alrendszerekre, társadalmi, gazdasági rendszerekre egyaránt érvényesek.

3.4.1. A diverzitás elve:

A biodiverzitás (biológiai változatosság) az ökológiai rendszerek stabilitását, megújuló képességét és termékenységét biztosítja. A biodiverzitás alapvető feltétele a további evolúciós fejlődésnek. A fajok egyre gyorsuló ütemű kihalása ezért veszélyes folyamat, mert a kihalt élőlények genetikai állománya, (genetikai sokszínűség) nem pótolható, ezért eltűnésük az evolúció természetes folyamatát változtatja meg. A biológiai rendszerek az evolúció során egyre változatosabbá válnak, egyre több fajalkotja a bioszférát és ez a fejlődés természetes rendje. Ezzel szemben a társadalmi-gazdasági rendszerek a homogenizálódás irányába mozdulnak el. A termelési rendszerek közül elsősorban a modern mezőgazdasági termelést kell kiemelni, amely a monokultúrás nagyüzemi gazdálkodásával éles ellentétben áll a természetes diverzitással. Az ipari termelési rendszerek specializációja és tömegtermelése is ellentétes a diverzitás törvényével. Ez a folyamat részben a technológiai fejlődés, részben a globalizálódás következménye. A homogenizálódás jelensége kiterjed a társadalom szerveződésére és a szellemi-kulturális értékek világára egyaránt. Ez a folyamat veszélyezteti részben a bioszféra stabilitását, részben a gazdaság és a társadalom stabilitását, és valamennyi szféra további fejlődésének lehetőségeit. Ki kell emelni, hogy homogenizálódó külső környezet veszélyezteti az egyén személyiségének egészséges fejlődését is.

A stabilitás és az ökológiai (dinamikus) egyensúly érdekében a gazdasági-társadalmi rendszereket a változatosság irányába kell fejleszteni.

3.4.2. A ciklusosság elve:

A bioszférában az anyag mozgását a ciklusosság jellemzi. A nyersanyagtermelő, a lebontó és a felhasználó szervezetek kapcsolata körforgásban történik, ezért nincs a természetben

szennyezés és szemét, valamint az “erőforrások” kimerülése sem történik meg. Ezzel szemben a modern gazdaságban a termelés végtermék-centrikus, azaz lineáris abban a megközelítésben, hogy a gyártási folyamat csak a végtermékre koncentrál. A termelési folyamat melléktermékei általában szennyezésként jelennek meg, illetve a végtermék olyan átalakított anyagú termék, amely felhasználás után nem tud természetes módon lebomlani, és így nem kerül be a természetes körforgásba. A ciklusosság elvének másik problémája az idő-ciklusok egyensúlyának felbomlása. A jelenlegi gazdaságban létfontosságú energiahordozók és nyersanyagok keletkezésének geológiai léptékű időtartamával szemben az utóbbi évszázadban, illetve évtizedben rohamosan használjuk fel ezeket a készleteket, és ugyanilyen gyorsasággal bocsátunk szennyező anyagokat a bioszférába. Ezt a sebességet a bioszférikus folyamatok képtelenek követni, és megváltozik az a természeti környezet, amelyben a gazdaság kialakult. pl. ivóvíz, talajok, ásványi kincsek, energiahordozók mennyiségének fokozatos csökkenése, a környezetszennyezés következtében pedig többek között a globális klímaváltozás, levegőszennyezés, ózonprobléma, élelmiszerek szennyezettsége, talajok kimerülése, az emberi egészség romlása, stb. Olyan termelési rendszereket kell tehát kialakítanunk, amelyek illeszkednek a természetes ciklusokhoz, és a nem megújuló erőforrások felhasználásának sebessége nem lehet nagyobb, mint ahogy pótolni tudjuk azokat új erőforrásokkal és hatékonyabb technológiákkal.

3.4.3 A lokalitás elve.

A természetben az élőlények élettere tág határok között mozog. A biológiai stratégia megvalósítását a fajok azonban nagyrészt lokális erőforrásokkal biztosítják. Ezzel szemben a fejlett ipari országokban élő ember a helyi erőforráskészleteket messze túllépve veszi igénybe távoli régiók, távoli kontinensek erőforráskészletét.

A globalizáció ezt a folyamatot kiteljesíti, és egy rendkívül szorosan összefonódó, kölcsönös függésben lévő világgazdaságot hoz létre. A globalizáció előnyei mellett nagyon sok negatív következmény is létezik. A világgazdaság nagyrészt a közlekedési rendszereken keresztül valósul meg. Áru, információ és személyszállítás a globális információs társadalom alapjait jelenti. A közlekedési rendszerek igen jelentős környezeti terhelést okoznak szárazföldön, levegőben és vízben egyaránt. Ma a világban a közlekedés a legnagyobb környezetszennyező ágazat. A kereskedelem célja alapvetően a helyi hiányok pótlása, a szükségletek kielégítése. Ennek ellenére a világkereskedelem jelentős arányban nem ezt a célt szolgálja. A világkereskedelem nagy mennyiségű élvezeti cikket szállít kontinensek között, illetve olyan termékeket és árukat, amelyek nem valódi szükségleteket elégítenek ki.

A komparatív előnyök érvényesülésén keresztül a világgazdaság szélsőségesen polarizálja a gazdasági hatalmat. A növekvő fogyasztás igényeinek kielégítésére más régiók népességét gyakran oly mértékben fosztják meg saját erőforrásaiktól, hogy az alapvető, létfenntartáshoz szükséges igényeiket csak korlátozottan, vagy sehogy sem tudják kielégíteni. A multinacionális tőke kihasználja a fejletlen országok elmaradottságát és gazdasági függőségét, és további előnyöket szerez az olcsó munkaerő alkalmazásából, a környezetvédelmi előírások hiányából, és egyéb kedvezményekből.

A polarizáció jelensége nemcsak az erőforrásokra érvényes, hanem a hatalom, a döntések és a felelősség körére is. Általános jelenség, hogy sem az erőforrások felhasználása, sem a helyi közösségek életét érintő döntések nem az adott helyben történnek.

A lokalitás elve szerint az erőforrásokat az adott helyen, helyi döntések alapján helyi igények kielégítésére kell felhasználni.

A lokalitás elvét kiegészíti a szubszidiaritás elve, amely szerint a döntéseket és a vele járó felelősséget amennyire csak lehet, helyi szintre kell helyezni, és a helyi közösségek szuverenitására bízni. A lokalitás természetesen feltételezi a diverzitás tényét, vagyis azt, hogy a régiók, térségek változatos erőforrásokkal rendelkeznek, változatos gazdálkodást folytatnak, így azok képesek az erőforrások nagy részét biztosítani a helyi igények kielégítésére, illetve ezért alkalmasak a lokális és regionális együttműködésre.

A lokalitás elvének legfontosabb következménye a természetes rendszereket nagymértékben megterhelő és egyre feszültebb világot eredményező globális gazdaság helyett az önellátásra törekvő lokális és regionális gazdaságok, valamint a helyi érdekeket képviselő, felelős civil társadalom kialakítása.

3.4.4. A kooperáció-kompetíció viszonya

A bioszféra az egymásra utalt, de együttműködő, önszabályozásra képes, nyílt alrendszerek integrációja, amelyek fejlődési tendenciája egyre inkább az együttműködés irányába mutat. Az evolúció során az együttműködésre és az erőforrásokon való osztozkodásra képes fajok szelekciós előnnyel rendelkeznek. Nagy általánosságban érvényes, hogy a fejlettebb rendszereket az együttműködés jellemzi, míg az alacsonyabb szintű szerveződések egyedei között a verseny dominál. A fejlődés tehát a kooperáció irányába mutat és ez természetesen feltételezi a már tárgyalt diverzitás tényét is, hiszen csak kellően diverz struktúrában lehet megvalósítani az egészséges együttműködést.

Jelenlegi világunkban a gazdasági-társadalmi rendszereket nagyrészt a centralizált, vagy részben centralizált és egymással erős versenyben álló, független egységek jellemzik.

3.4.5. A méretek, arányok és léptékek elve:

A természet méretei, arányai és léptékei természetesekek, tehát egészségesek és ezért harmonikusak és esztétikusak. E tökéletes arányt és léptéket az aranymetszés matematikai és geometriai pontossága is minősíti.

Ezzel szemben a modern társadalmak produktumainak jelentős része természetellenesen nagy, aránytalan, ezért nem egészséges és nem is esztétikus. Ez érvényes a multinacionális cégek, a politikai, és társadalmi intézmények és a műszaki-technikai alkotások, építmények, települések jelentős részére is.

3.4.6. Egyensúlyra törekvés:

A geo-bioszférát és az egyes alrendszereket is a dinamikus egyensúlyi állapotra való állandó törekvés jellemzi. Ez a dinamikus ökológiai egyensúly néven ismert jelenség. Az egyensúlyra törekvés a bioszféra légkörére, vízburkára és élővilágára egyaránt érvényes folyamat, amely a geo-bioszféra stabilitását, regenerálódását és fejlődését biztosítja.

Ezzel szemben a gazdasági – társadalmi rendszerek az egyensúlytalanság felé mozdulnak el. Pl. : A természeti erőforrások mennyiségének rohamos csökkenése mellett egyre nagyobb mennyiségű hulladék szennyezi a bioszférát. Az üvegházhatású gázok légköri koncentrációjának megnövekedése a klíma egyensúlyát változtatja meg. A gazdasági – politikai hatalom egyre szűkebb kör kezében koncentrálódik és fokozatosan nő, ugyanakkor

egyre több ember egyre nagyobb nyomorban él.

Az egyensúlytalanság fokozódása olyan feszültségeket idéz elő mind a természeti, mind a társadalmi – gazdasági rendszerekben, amelyek veszélyeztetik azok stabilitását és anarchikus összeomlás, válságok, katasztrófák várhatók.

A gazdaságban az állandó állapotú gazdaság kialakítására kell törekedni, és olyan gazdaságpolitikát kell megvalósítani, amely szabályozza az erőforrás - használatot, korlátozza a környezetszennyezést. A gazdaság átalakításának másik nagyon fontos szempontja a társadalmi-gazdasági hatalom egyensúlyának kialakítása, amely kiterjed a jövödelmekre, a munkahelyekre, a szociális és kulturális szolgáltatásokra egyaránt.

Az ökológiai alapelvű, önellátásra törekvő lokális és regionális gazdaságok és közösségek egymásba ágyazva alkotnak kooperációs rendszert, amelyek a szubszidiaritás elvének alkalmazásával képesek felelős önkontrollt megvalósítani.

A fenntartható társadalom alapelvei közé tartozik, hogy felelősséggel gondoskodik minden tagjáról. Ez az egyensúlyra törekvés elvéből következik, párhuzamosan a környezeti biztonsággal és társadalmi-szociális biztonsággal. Az alapvető szükségletek kielégítéséhez megfelelő, méltó jövödelmet biztosít tagjai számára, korlátozza a gazdasági versenyt, a jövödelmek közötti szakadékot, és társadalmi igazságosságra, egyensúlyra törekszik.

Ezek az ökológiai alapelvek fogalmazzák meg a bioszféra szerveződési és működési tulajdonságait és az evolúciós trendeket.

Tehát ezek az ökológiai alapelvek figyelembevételével előállított termékeket és szolgáltatásokat nevezhetjük öko- terméknek, szolgáltatásnak.

E szempontok figyelembevételével lehet korrekt módon meghatározni az ökoturizmus fogalmát, besorolását, kritériumait.

4. Az ökoturizmus fogalma

A turizmus nemzetközi és hazai szakirodalma általában a következő módon határozza meg az ökoturizmust:

Az ökoturizmus viszonylag nyugodt, érintetlen természeti területre való utazás, a táj és annak természetes növény- és állatvilágának, valamint kulturális látványosságának csodálata, élvezete és tanulmányozása céljával. Az ökoturista nem fogyasztói használója a természetnek és a természeti erőforrásoknak. Tevékenységével hozzájárul a természetvédelemhez azzal, hogy jövödelmet termel a védett területek számára, és munkalehetőséget teremt a helyi közösségeknek.

Az ökoturizmus alapelvei azonosak a fenntartható turizmus feltételeivel, de annál szigorúbban érvényesülnek, illetve továbbiakkal egészülnek ki:

-A jelenlegi szükségletek kielégítése mellett a rendelkezésre álló erőforrásokat meg kell őrizni és olyan minőségben és mennyiségben kell átadni a következő generációk számára, mint azokat elődeinktől örököltük. Figyelembe kell venni a táj és a természet minőségét, állapotát, és annak eltartó képességén belül kell a turizmus környezeti terhelését megtervezni. A környezeti eltartóképesség az a mérték, amely jelzi, hogy egy ökoszisztéma, egy táj, egy előfordulási hely hogyan tud alkalmazkodni a turizmus

különböző hatásaihoz és az ezekhez kapcsolódó infrastruktúrához, anélkül, hogy károsodna, vagy elvesztené tájjellegét. A tervezésnél figyelembe kell venni a természeti erőforrások természetes regenerálódási képességét és jövőbeni termékenységét, és ezt a határt nem lehet átlépni.

- Az ökoturizmus tervezésekor különösen figyelni kell arra, hogy a nyugalom, a csend azok az alapvető értékek, amelyeket az emberek a természetben keresnek, és ezek megőrzése kiemelt feladat.
- Segíteni kell a helyben élő népesség kulturális identitásának megőrzését, hagyományainak megtartását. Meg kell akadályozni, hogy a turizmus fejlődése és a látogatók számának növekedése negatívan befolyásolja a helyi közösségeket és életmódjukat.
- A hangsúlyt a forgalom növekedése helyett a helyi foglalkoztatás növelésére, az ott élők életkörülményeinek javítására kell helyezni

5. Az ökoturizmus kritériumrendszere

A nyugati fogyasztói társadalom magas életszínvonal elérését teszi lehetővé az állampolgárok döntő többsége számára. A jövödelmek biztosítják a magas szintű minőségi és mennyiségi fogyasztást. Ez az életszínvonal azonban igen magas környezeti terhelést jelent a létfenntartó biológiai rendszerek számára.

Az életszínvonal korrekt kifejezését számos gazdasági mutató jelzi, a környezeti terhelést azonban alig. Ugyan a környezetszennyezés adatai ismertek, azonban ez a problémakör kis részét jelzik.

Létezik a környezeti terhelés alig ismert mutatója, amelyet "ökológiai lábnyomat" –nak (ecological footprint) neveztek el W.Rees és M.Wackernagel kanadai várostervezők. Ez a mutató a fenntarthatóságot jelzi azon keresztül, hogy a fogyasztás mekkora környezeti terhelést jelent.

A nagy környezeti terhelés azzal jár, hogy a biológiai rendszerek olyan mértékben vannak használva, amely nem ad lehetőséget a folyamatos regenerálódásra, és az erőforrás előbb-utóbb kimerül. Másik következménye, hogy a magas fogyasztás egyre nagyobb kiterjedésű területek erőforráskészletét igényeli, ami erdők irtását, rétek, legelők feltörését, intenzívebb vegyszerezését jelenti. Mindez a folyamat nem tartható fenn. Az eredmény a talajok kimerülése, a természetlakók csökkenése, valamint az a probléma, hogy minimális lehetőség van újabb területek szántóföldi művelésbe vonására.

Az ökológiai lábnyomat az a hektárban kifejezett ökológiailag produktív földterület, amely egy ember fogyasztását, életszínvonalát biztosítja.

Az ökológiai lábnyomat magába foglalja az energia, a település, a közlekedés, élelmiszer, papír-faáru, tehát a teljes fogyasztás biztosításának föld-szükségletét.

A számítások elkészültek a Földre, illetve számos országra, esetenként egy-egy termékre is.

A világon az ökológiailag produktív földterület egy főre jutó mennyisége kb. 1,5 hektár.

Az ökológiai lábnyomat világátlagos 1,8 hektár. Ez azt jelenti, hogy a világ fogyasztása túllépi a létfenntartó rendszerek teljesítőképességét, tehát a fogyasztás jelenlegi szintje nem fenntartható.

A fejlett országokban élő átlagos fogyasztás a világátlagos a négy-öttszöröse. A sűrűbben lakott nyugati országok nem rendelkeznek ekkora földterülettel, ezért import segítségével biztosítják magas színvonalú fogyasztásukat. Ezt az erőforráshiányt ökológiai deficitnek nevezik a szerzők.

Az ökológiai lábnyomat kiválóan alkalmas a környezeti terhelés mérésére. Magyarországon az átlagos fogyasztás szintjét az ökológiailag termékeny területek minimális deficittel tudják biztosítani.

Az ökológiai lábnyomathoz hasonló módon kellene a turizmus szolgáltatásait mérni, és ez alapján megállapítani a különböző kategóriákat és így lehetne pontosan meghatározni az ökoturizmushoz tartozó ágazatokat.

Tehát a környezeti terhelés lehet az egyetlen kritériuma annak, hogy egy termék, vagy szolgáltatás öko-, vagy nem. A környezeti terhelés mértéke pedig összefügg a felsorolt ökológiai alapelvekkel.

Sajnos, nincsenek kész adatok a szolgáltatásokra és termékekre vonatkozóan, amelyek segítségével korrekt módon lehetne a számításokat és besorolásokat elvégezni.

Ezeknek az adatoknak a kiszámítása egyedi számítást igényel annak alapján, hogy az adott terméket hol, milyen technológiával állították elő, mekkora szállítás terheli, milyen csomagolást igényel, stb. Hasonló szempontokat kell figyelembe venni a szolgáltatásoknál.

A környezeti terhelés, illetve a szolgáltatások öko-jellegét kevésbé pontosan ugyan, de egyszerűbb módszer segítségével is meghatározhatjuk.

Bármilyen épített objektum illetve szolgáltatás öko-jellegű, ha megfelel a következő szempontoknak:

Helyszín:

Felépítendő objektum pl. vendégház, stb. vagy bővítés esetén a következő szempontok alapján kell a helyszínt kijelölni:

Cél, hogy a természetes élővilágban minél kevesebb kárt okozzon az új objektum. Az ökoturizmus számára fontos tényező a csend, a lakott településektől való nagyobb távolság. Ugyanakkor fontos tényező, hogy már kiépített utak optimális közelébe tervezzünk, hogy ne kelljen feleslegesen utat építeni, ami a természetes növényzet elpusztításával jár és igen magas költségekkel. Fontos tényező, hogy az objektumok tömegközlekedési eszközök segítségével is megközelíthetők legyenek. Tehát vasútállomás, buszmegálló közelségét célszerű figyelembe venni. Ugyan az ökoturisták számára a gyalogos közlekedés természetes, azonban hosszabb tartózkodás esetén nagyobb csomagokkal időnként indokolt a tömegközlekedési eszköz igénybe vétele.

Az objektum üzemeltetésének egyik szempontja a fűtés és világítás energiatakarékossága. Ezért ezen a tájon célszerű déli lejtőre építkezni.

Épület, építmény:

Több, fontos szempontnak kell megfelelni, ami a tervezésre és a kivitelezésre vonatkozik.

-Az energiatakarékosság miatt a "passzív napház" építési elveit kell alkalmazni. Egy jól megépített passzív napház a fűtési, és világítási energia 40-50%-át is képes megtakarítani.

-A passzív napház kritériumai: a napálláshoz igazodó funkcionális tájolás, megfelelő ablakméretek, esetleges terasz, veranda, üvegház tervezése, amelyek a természetes klimatizálás eszközei is.

-A természetes klimatizálás miatt pontosan meg kell tervezni az építményt árnyékoló fákat, ha adottak, akkor a tervezés során, ha nem, akkor az utólagos telepítés során. Ne ötletszerűen, vagy esztétikai elvek alapján, hanem a nap árnyékolása alapján is kell tervezni.

-Az épületet, ill. építményt szigorúan a hagyományokhoz alkalmazkodva kell megtervezni (design). Tájédegen, mesterkélt, és ízléstelen épületek nagyon rossz hatással vannak a táj

attraktív értékére és rossz példát is mutatnak.

- Az épületek kivitelezésénél csak természetes és helyi építőanyagokat szabad felhasználni. A lokalitás ugyanígy érvényes a tervező és kivitelezők személyére is, tehát amennyiben lehet, helyi munkaerőt kell alkalmazni.
- Az épület berendezésénél hasonló elvek érvényesek, helyi gyártmányú, természetes anyagokból készült bútorokkal, textilekkel kell berendezni az épületet. Ha van lehetőség, helyi mesterek, asztalosok, takácsok, kézművestermékeit rendeljük meg.

Energia-ellátás:

A Duna-Dráva Nemzeti Park területen kiépített elektromos hálózat van. Ahol nincs, ott a csatlakozás azonban költséges. Az új épületek világításánál, fűtésénél igénybe kell venni az alternatív lehetőségeket:

- ha nincs hálózat, a világítás megoldható gázlámpákkal, vízkerék, szélkerék hajtotta dinamóval, ezen kívül energiatakarékos izzókat kell használni. Mellőzzük az elem, akkumulátor használatát!
- A fűtést több helyiséget fűtő kandallóval, kemencével vagy energiatakarékos kazánnal kell megoldani, a fűtőanyag fa, mezőgazdasági hulladék: kukoricaszár, napraforgósár, bálázott szalma, szőlőkaró, stb....
- Melegvíz szolgáltatást napkollektor kb. 70-80 %-ban tudja biztosítani ezen a tájon.
- Az objektum valamennyi szolgáltatását energiatakarékos berendezésekkel kell biztosítani.
- A lakóhelyiségek sötétítő függönnyel való felszerelése és azok rendszeres használata az épület energia szükségletének kb. 18 %-át képes megtakarítani.

Szolgáltatások:

Étterem- büfé kínálatánál alapvető szempont a helyi élelmiszerek fogyasztása.

Külföldön különösen, de az itthoni igények is emelkednek a bio-termékek iránt, valamint egyre többen vegetáriánusok. Megnő az igény a friss gyümölcs, zöldség iránt. Az igényes ökoturisták ezen kívül előnyben részesítik a tájjellegű zöldségeket, gyümölcsöket, különlegességeket.

Ezeket az igényeket a Nemzeti Park és közvetlen területe képes biztosítani. Más vonatkozásban pedig szintén követelmény pl. őshonos fajok megőrzése, termesztése, ill. tenyésztése. Itt is meg kell említeni olyan speciális bio-gazdálkodást, amely fűszernövények, gyógynövények termesztésével foglalkozik. Ezek helyszíni fogyasztása mellett piacra is termelnek, ill. a turista Souvenir-választékát jelentheti. (A tudatos öko-turista nem vásárol hagyományos "emléktárgyakat") A hagyományos állattenyésztés és termékei, főleg sajtgyártás is az ökoturizmus egyik fontos élelmiszerbázisa. A sajtspecialitások is különleges értékkel bírnak. Értékes termék a méz, és akár önálló programot is nyújthat egy méhészet, főleg bio-méhészet. Ugyanez érvényes a hagyományos élelmiszer-konzerválási módokra, szárítás, aszalás, befőttek sajátos eltevési módjaira.

Az élelmiszer ellátás alapvető szabálya a helyi termékek biztosítása, amelyet helyi termelőktől célszerű beszerezni és nem a kereskedelmen keresztül. Ápolni kell a régi, személyes jellegű kapcsolatokat. A minőségi házitermék iránti bizalom igen nagy értéket jelent mindenki számára.

Az élelmiszerellátás másik alapelve, hogy a természet ciklusaival összhangban legyen, azaz igazodjon az évszakok természetes kínálatához. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az étkezések alapanyagait mindig friss, vagy természetes módon eltett zöldségből, gyümölcsből biztosítsuk. Tehát mellőzni kell a mirelit és konzerv élelmiszereket és különösen az üvegházi primőröket.

Az egészséges táplálkozás feltételeinek biztosítása fontos feladat az ökoturizmus szolgáltatásai során. Ez sajnos ellentétben áll a hagyományos magyar konyha zsíros-fűszeres

fogásaival, azonban bőven van lehetőség változtatásokra, anélkül, hogy a jellegzetességeket elhagynánk. Pl. Zsír helyett olaj használata, felvágottak nélkülözése, helyette hagyományos sonka, stb.

A húsételekre is érvényes, hogy hagyományos módon tartott állatok húsát készítjük el. Pl. különleges fogás a szürkemarha-hús, stb...

Az egyéb szolgáltatásoknál is kiemelt szempont a helyi, illetve a hazai termék támogatása. A hazai termékek kiválasztásánál további szempont, hogy minél közelebb legyen a gyártó.

A másik fontos szempont, hogy kerüljük a műanyagok használatát. Külön meg kell említeni az alumínium-fólia használatát, melyet sok turista használ élelmiszer csomagolásra.

Akár konyhai felszerelés, akár csomagolóanyag, semmiképp nem egyeztethető össze az ökoturizmussal. (Az alumínium előállítása igen nagy környezeti terheléssel történik, és nem bomlik le, és hazánkban nem forgatják vissza)

A csomagolóanyagok használatát csökkenteni kell, ahol csak lehet. Nagy kiszerelesben vásároljunk tartós árukat.

Fontos szempont, hogy olyan technológiával előállított termékeket vásároljunk, amelyek környezetbarát technológiával, visszaváltható csomagolással kerülnek piacra.

Az épületek karbantartásánál, takarításánál mellőzzük a felesleges vegyszerhasználatot, ha lehet, biológiailag lebomló mosó- és tisztítószeret használjunk.

A szolgáltatás során keletkezett hulladékot kezeljük elkülönítetten, a szerves hulladékot komposztáljuk. Ha van állandó személyzet, célszerű kicsi konyhakertet művelni a friss, zöltségek és fűszernövények és tea számára. (petrezselyem, bazsalikom, borsikafű, menta, stb...)

Összefoglalva tehát, a vendéglátóhelyek kiépítésénél és üzemeltetésénél az ökológiai alapelveket kell figyelembe venni, ezek betartása alacsony környezeti terheléssel jár.

6. A marketing tervezés különleges szempontjai:

Az ökoturizmus tervezése különleges szakértelmet követel meg abban a vonatkozásban, hogy nem annyira az üzleti politikára fekteti a hangsúlyt, hanem a természetvédelemre és a fenntartható környezetgazdálkodásra.

A kezdeményező szervek kötelesek a helyi lakossággal együtt kidolgozni a helyi ökoturizmus terveit, a közös tervezéskor alapvető szempont a természetvédelem, a helyi közösségek érdeke, és a kezdeményező szerv gazdasági érdekei.

Partneri viszony szükséges a különböző résztvevők között, ami magába foglalja a kormányzati, nem kormányzati szervezeteket, kutatókat, szakembereket, helyi és gazdasági szereplőket.

A közös tervezés és működtetés során biztosítani kell a közvetlen visszajelzést, a tapasztalatok érvényesülését.

A természetvédelem, mint közvetlen cél miatt szükséges a helyi közösségek, kormányzati

nem kormányzati szervezetek, gazdasági és turisztikai szervezetek oktatása, amely során biztosítani kell a valódi értékek felismerését minden részről.

Ki kell zárni az irreverzibilis folyamatok beindulását az ellenőrző-visszacsatoló mechanizmusok segítségével.

Olyan szabályozókat kell kialakítani, amelyek lehetővé teszi, hogy a bevételek a természetvédelem és a közösség fejlődésének finanszírozását biztosítsák.

7. A Duna-Dráva Nemzeti Park ökoturizmusa

A nemzeti parkok ökoturizmusa külön számos elméleti és gyakorlati kérdést vet fel, amelyek bizonyos mértékig vitás területek a természetvédelem, a turizmus, a területfejlesztés, a gazdasági élet és politika szakemberei között.

Itt is érvényes, hogy nem biztos, hogy minden turista ökoturista, aki nemzeti parkba utazik. Ugyanez érvényes a szolgáltatásokra is. A területre személygépkocsival érkező, a környékben magas kategóriájú szálloda és egyéb fogyasztások általában nem felelnek meg az előző fejezetekben felsorolt feltételeknek.

A magyarországi nemzeti parkok komoly anyagi problémákkal küzdenek. Az állami finanszírozás nem elegendő, a pályázati rendszer önmagában vitatható, és nem folyamatos, Egyéb források pedig alig vannak.

A turizmus szervezői újabb és újabb célterületeket keresnek és hódítanak meg. A divatos és túlszűfolt üdülő és kirándulóhelyek lassan megkopnak, a táj lepusztul, a helyi kultúra a modernizáció hatására elveszíti eredetiségét, tehát az újabb és növekvő bevételek iránti igény új területeket keres. A nyugati társadalmak területén szinte már csak a nemzeti parkok nincsenek "turistasítva". A turizmus intézményei az üzleti céljaikat azzal az indokkal terjesztik ki a nemzeti parkokra, hogy azok rossz anyagi helyzetén segítsenek a várható jövődelmekkel. További indok, hogy a nemzeti parkok területén és közvetlen környezetében élők számára a Nemzeti Parkoknak kell jövődelmet kell biztosítani, és ezt a turizmus tudja biztosítani.

A turizmus intézményei nehezen fogadják el a nemzeti parkok elzárkózását a nagyobb mértékű turizmus elől. Gyakori érv, hogy nem lehet a nemzeti vagyon ilyen értékes területeit elzárni, mindenkinek állampolgári joga azt szabadon megtekinteni.

A turizmus intézményeinek ezen igényei és érvei önmagukban helytállóak talán (?), azonban a nemzeti parkok céljaival, szerepével, feladataival nem egyezik.

Természetesen létezhet a nemzeti parkok által kialakított, rendkívül szigorú keretek között meghatározott turizmus. Ez a turizmus azonban nehezen nevezhető turizmusnak, mivel elsődleges célja az oktatás és nevelés.

A nemzeti parkok alapvető céljával, a természet megőrzésével, és a kutatómunkával harmóniában kell megtervezni és megszervezni a érdeklődők látogatását.

A nemzeti parkok kezelési szabályai meghatározzák a különböző szintű védettséget. Előírások írják elő, hogy mely területek milyen módon látogathatók. Ezeket az előírásokat a nemzeti parkok ellenőrzik, így a terület turizmusának irányítása az ő kezükben van. Ez a biztosíték arra, hogy a természet utolsó érintetlen, vagy csak kis részben átalakított területei fennmaradhatnak.

A Duna-Dráva Nemzeti Park érdekes sajátosságokkal rendelkezik az ökoturizmus számára. Területe folyóvölgy és folyó menti, valamikor ártéri síkság. A két folyó által kialakított táj és élőhelyek fajgazdagsága, biológiai diverzitása igen nagy, apró tájképi részletekben igen gazdag, ami a folyók vízjárásával változik.

A Nemzeti Park rendkívül értékes azért is, mert Európában már alig található olyan folyóvölgy, amely természetességét megőrizte, vagy visszanyerte a korábbi szabályozások óta. A Dráva ma is állandóan változtatja medrét.

Ennek ellenére a Nemzeti Park nem rendelkezik átlagon felüli tájképi értékekkel.

Ez kisebb vonzerőt jelent és tájékozottabb, műveltebb réteg érdeklődését váltja ki.

A Nemzeti Park határmenti peremhelyzete, nehezebb megközelíthetősége is csökkenti az ide utazók számát.

A Nemzeti Park kezelésébe tartoznak a tájvédelmi körzetek és természetvédelmi területek.

Ezek ökoturizmusa, illetve turizmusa nem esik olyan szigorú elbírálás alá, mint a Nemzeti Parkon belüli területeké.

A Nemzeti Parkhoz tartozó tájvédelmi körzetek és természetvédelmi területek Dél-Dunántúl egészére terjednek ki.

A Dél-Dunántúl területfejlesztésének egyik erős pontja a tájképi és kulturális változatosság, a természet, a táj részben természetes állapota. Az ártéri erdőktől a sziklagyepek világáig, a soknemzetiségű táj gazdag kulturális hagyományi és a városok kiemelkedő történelmi-kulturális értékei gazdag háttérrel biztosítanak a turizmus számára. A turizmus intézményei általában mennyiségi növekedést terveznek és várnak a marketing részéről. Ugyanakkor ez a folyamat bizonyos szint után megfordul, a turistáktól túlszűfolt városok, történelmi emlékhelyek elveszítik vonzerejüket, és csökken a turisták száma. A helyi lakosságot is egyre inkább zavarja a turisták tömege, és igyekszik elhagyni a városok turista központjait. Vagy rosszabb esetben barátságtalanul viselkedik a turistákkal (és másokkal), ami szintén kedvezőtlen jelenség.

Fejlesztési lehetőségek:

Dél-Dunántúl turizmusát minőségi irányba kell fejleszteni. A jelenlegi fogadóképesség megfelelő, ezen keresztül lehet szabályozni az ide érkezők számát. A szolgáltatások minőségét emelni kell, és ezen keresztül a bevételüket.

A régió turizmusának minőségét kiválóan lehet emelni az öko-elvek általános elterjesztésével. Napjainkban alig pár szálloda és panzió ismeri és alkalmazza a "zöld" értékrendet, annak ellenére, hogy nemzetközi és hazai minősítési versenyek és címek, rangok léteznek.

Az öko-tudatos szolgáltatások nem csak a természetvédelem és a fenntarthatóság érdeke. A jelenlegi profit-orientált turizmus számára is származnak ebből közvetlen gazdasági előnyök. A víz- és energia-takarékosság, a mosodai számlák csökkenése, a szemetiszállítási díjak csökkenése gazdasági racionalitás, amely növeli a jövedelmeket. Az objektumok környezeti érzékenysége, környezeti politikája a piacon előnyt jelent. Jól kidolgozott és összehangolt marketing jelentős arányban növelheti a forgalmat.

Egyre többen ismerik fel és tartják mindennapi normának a környezetbarát életformát, és utazás – nyaralás során is ezt tartják természetesnek. Egyre többen áldoznak erre, és megfizetik a drágább, de környezetbarát szolgáltatásokat. Ugyan azt is el kell ismerni, hogy

részben csak divat az öko-magatartás, de az előnyei nem vitathatók. Bizonyára sokan vannak, akik a divat elmúlása után sem térnek át régi életformájukra.

Az ökológiai alapelvek a városi turizmusban is érvényesíthetők, - akár a Széchenyi téren is. (tradicionalis sósperemet vagy hamburgert eszünk) Ettől természetesen nem lesz még senki sem öko-turista, de ilyen elvek és gyakorlatok sorozata már igen nagy mértékben csökkentheti a környezeti terhelést, azaz az ökológiai lábnyomatot.

A NP adottságai és helyzete miatt nincs veszélyeztetett helyzetben, nem kell tartani a turisták nagymérvű jelenlététől.

Későbbiek során fellépő nagyobb érdeklődést a szálláshelyek, vendéglátóhelyek kapacitásának korlátozásával igen egyszerűen lehet szabályozni. Ezen kívül várható, hogy a látogatóközönség kulturáltsága, értékrendje fokozatosan változik, fejlődik.

A Nemzeti Park területén kidolgozott túraútvonalak, tanösvények vannak, szakvezetővel. Ezek előzetes bejelentés alapján vehetők igénybe. A Nemzeti Park kezelőépületeiben, vendégszobáiban minimális számban szálláshelyeket lehet igényelni. Ezek elsősorban a természetvédelem és kutatás szakemberei, egyetemi hallgatók számára használatosak. A szálláshelyek alacsony vagy minimális komforttal rendelkeznek.

A Nemzeti Park nem teszi nyilvánossá ezeket a szálláshelyeket.

A Nemzeti Park marketing tevékenysége a természetvédelme és oktató-nevelő munkára irányul.

A természetvédelem szakmai kérdéseit ebben a tanulmányban nem indokolt tárgyalni.

7.1. Oktatás-nevelés a Nemzeti Parkban

A nemzeti parkok természetvédelmi munkája mellett kiemelt feladat az oktatás-nevelés.

Miután a világtörténelem egyik legnagyobb politikai találkozóján, a Rio-i Föld Csúcs-on 172 ország fogadta el a "Feladatok a 21. századra" címmel a fenntartható fejlődés nyilatkozatát, a világpolitika szintjére került a bioszféra. A konferencia kimondta, hogy az emberiség fejlődése csak a természeti környezettel együtt, azzal harmóniában képzelhető el.

A természetvédelem végleg a politika hatókörébe került. A természetvédelmi és környezetvédelmi nevelés már nem csak a biológia órák feladata, hanem állami feladat lett, amelyben mindenkinek részt kell venni.

A Nemzeti Park az oktatási-nevelési feladatát közvetlen és közvetett módon tudja megvalósítani.

A közvetlen oktatási módszerek közé tartoznak az ismeretterjesztő kiadványok, tanösvények, szakvezetők előadásai, oktatási központ üzemeltetése, nyári táborok szervezése, média-kapcsolatok ápolása, stb....

A közvetlen oktató-nevelő munka az ökoturizmus szolgáltatásainak minőségén keresztül, példamutatással jelenik meg.

A fogadóhelyek és a szolgáltatások minősége rendkívül fontos, hisz gyakorlati példákat szolgáltat a mindennapi élet környezetbarát módszereiről, egyszerű megoldásairól. Fordítva is érvényes, a tudományosan megalapozott természetvédelem hitelét rontja a magas környezeti terheléssel biztosított szolgáltatás, vagy akár a Nemzeti Park személyzetének magatartása, fogyasztási szokásai.

magatartásnormák:

A fenntartható társadalom, a turizmus és az ökoturizmus ugyanazokat a magatartásnormákat kívánja meg mindenkitől:

E magatartásnormák tehát általános érvényűek:

- Meg kell előzni a természetrombolást, fel kell vállalni a megőrzés szerepét, tiszteletben kell tartani a helyi lakosság érdekeit és jogait.
- Az adott táj eltartó-képességén belül kell tervezni, a különböző fejlesztési programokat össze kell hangolni.
- Mindenhon és mindenkor törekedni kell a fogyasztás csökkentésére, helyi termékek előnyben részesítésére az importtermékekkel szemben, a hulladék-kibocsátás csökkentésére, az újrafelhasználás népszerűsítésére, takarékosagra.
- Fontos feladat a fogadóterület természeti, társadalmi és kulturális diverzitásának fenntartása, a helyi állat-és növényvilágra gyakorolt hatások felmérése, a terület egyediségének hangsúlyozása, a szabványosítás megakadályozása
- Cél a helyi lakosok és a turisták jelenlegi és jövőbeni szükségleteinek szem előtt tartása, a terület minden gazdasági, környezeti társadalmi és kulturális adottságok bevonása a tervezésbe, alternatívák kidolgozása,
- Általános elv legyen, hogy a természetvédelmi megfontolások megjelenjenek a gazdasági döntésekben.
- A helyi lakosság megkérdezése és tájékoztatása a turizmus várható hatásairól., nyilvános fórumok tartása, konzultációk a lehető legtöbb kormányzati és NGO szervezettel
- A környezeti és társadalmi és kulturális kérdéskörök integrálása az oktatási programokban, A személyzet oktatása a modern turizmus komplexitásának megértésére, a multikulturális nevelés elősegítése
- Az oktatásnak törekedni kell magába kell foglalnia a természeti viszonyok tiszteletben tartását, gazdasági korlátozó szerepét
- Elő kell mozdítani a résztvevők erkölcsi és etikai felelősségét és viselkedését a természeti és kulturális környezettel szemben
-
-
-
- További feladatok:
- A D-DNP oktatási-nevelési tevékenységében további feladat a természetvédelem gazdasági-társadalmi összefüggéseinek feltárása, a fenntartható fejlődés megismerése és megértése és az ökotudatos fogyasztói magatartás kialakítása. A természeti értékek megismerése igen fontos feladat. Ez az alapja annak, hogy felismerjük, hogy milyen bonyolult és sérülékeny élő rendszer biztosítja az emberiség létét és ez nyújtja a további fejlődés feltételrendszerét.
- Fel kell ismertetni mindenkiben, hogy a jelenlegi társadalmi-gazdasági rendszerek jelenlegi helytelen működése, szerveződése az oka annak, hogy folyamatosan feléljük a természeti

erőforrásokat, és aláássuk a bioszféra stabilitását. Fel kell ismertetni mindenkiben, hogy helytelen értékrendet követünk, hogy a valódi fejlődés nem a fogyasztás mértékében, hanem annak minőségében és alapvetően az emberi élet teljességében és egészségében rejlik. Ez pedig nem létezhet a természet egész-sége, azaz teljessége nélkül.